
Journalistikk, ikke forskning

DEBATT

SIRI GEDDE-DAHL

siri.gedde-dahl@db.no

Siri Gedde-Dahl er redaksjonssjef i Dagbladet.

Forfatteren har fylt ut ICMJE-skjemaet og oppgir ingen interessekonflikter.

Dagbladets artikkelserie «En syk ski-nasjon» har skapt diskusjon om hva som er journalistikk og hva som er forskning. Dagbladet kritiseres nylig på lederplass i Tidsskriftet for ikke å ha søkt Regional etisk komite. Det er skivebom.

Dagbladets artikkelserie om spiseforstyrrelser i langrenn (1) er i sin helhet forskning og redaksjonen skulle søkt Regional etisk komite (REK) om godkjenning til å lage artikkelserien, mener Nasjonal forskningsetisk komite for medisin og helse (NEM). Komiteen sendte saken til Helsetilsynet, som vil åpne sak og ventelig konkludere med et eller annet.

Også Tidsskrift for Den norske legeforening har hengt seg på debatten ved kommentaren til publiseringsredaktør Tone Enden i siste nummer (2). Hun argumenterer for «Likhet for helseforskningsloven».

Det paradoksale er at absolutt ingen har hevdet at noen etiske grenser er overtrådt, at noen av dem som har gitt fra seg helseopplysninger har lidd noen nød. Tvert imot framhever Enden at det er et godt prosjekt. Enden hevder at hun er opptatt av å ta vare på dem som gir fra seg helseopplysninger, men det ser visselig ut som hun er opptatt av at Dagbladet må søke REK om godkjenning fordi forskere må det.

For Enden er det ikke engang en forutsetning at det dreier seg om «forskning». Å avgi helseopplysninger som kilde til avisreportasje bør omfattes av helseforskningsloven om det gjøres med en viss systematikk, forstår vi henne rett.

Den frie presse

Det Enden og NEM ikke har forstått er at REK og NEM og Helsetilsynet burde holde seg langt unna det de nå driver med. Den prinsipielle forskjellen mellom journalistikk og forskning er stor. Vi har aldri intendert å drive med forskning og oppfyller ikke helseforskningslovens grunnleggende krav. Dagbladets journalistikk har ikke som formål å «*skaffe til veie ny kunnskap om helse og sykdom*» (3, § 4a).

Vi driver derimot med det vi alltid har holdt på med, nemlig journalistikk, der vi tar opp kritikkverdige forhold og samfunnsproblemer. Og da foretar vi visse undersøkelser og snakker med mange mennesker. Slik skal og må den frie presse operere i et demokrati, og det er bakgrunnen for at pressens rett til informasjon er hjemlet både i grunnloven og i den europeiske menneskerettskonvensjonen (EMK).

Konsekvensen av NEMs holdning om at vi må søke REK når helseopplysninger er involvert, er at pressen må alliere seg med en forskerkompetent person, trolig en medisiner med doktorgrad, som må stå ansvarlig for journalistiske prosjekter. Og hvor går grensen for dette? Skulle VG søkt REK da de gjennomgikk hundrevis av helselogger for å finne ut hvor ofte folk var lagt i reimer? Skulle Dagbladet søkt REK da frivillige, godt informerte smørere avga blodprøve for å måle fluorinnholdet i blodet i prosjektet «Glidens pris»? Et prosjekt som i sterk grad bidro til det forbudet mot fluor i skismøring som nå er innført.

Vær varsom-plakaten

Enden er bekymret for at de som ikke får REK-godkjenning, skal omgå loven ved å kalle det de driver med for «journalistikk». Nei, så lett er det ikke. En med forskerkompetanse kan ikke uten videre opptre som journalist. Husk at vi er journalister i et redaktørstyrt medium underlagt Vær varsom-plakaten. Det er ikke nok til å få det vern pressen har, at man eier et tastatur og bruker det.

Vi strekker oss langt for ikke å påføre uskyldige skade og vi strekker oss langt for å jobbe innenfor Vær varsom-plakaten. Og skulle vi bomme, så finnes det mekanismer å ramme oss med. Dersom pressen driver uetiske helseundersøkelser, står det fritt å klage oss inn til Pressens faglige utvalg (PFU) eller å reise søksmål.

I dette tilfellet har vi ikke bommet. Dagbladet har gjort et forbilledlig stykke journalistikk, som forøvrig vant VM i sportsjournalistikk (AIPS Sports Media Awards) i år, foran konkurrenter som The Guardian og The New York Times.

Vi har blant annet hentet fram gode retningslinjer fra forskningsetikken og benyttet dem. Paradoksalt nok blir det slik at jo mer profesjonelt vi gjør ting, dess surere blir forskerne som hevder at «Dagbladet må også søke».

Jeg er ikke jurist, derfor har jeg tidligere sagt, at dersom helseforskningsloven virkelig kan tolkes dithen at den rammer prosjekter som «En syk ski-nasjon», så må den endres. Det står jeg ved.

Men heldigvis bekrefter juristene vi har snakket med, at prosjektet ikke rammes. De mener at helseforskningsloven ikke er ment å gjelde pressen i det hele tatt. Det viser § 4 a, som jeg nevnte ovenfor, og det bekreftes av at hverken i loven eller i lovens forarbeider er dilemmaene versus den frie presse berørt i det hele tatt. Ingenting tyder på at det var lovgivers intensjon å begrense den frie og uavhengige journalistikken.

Nei, vi kan ikke ha det slik i vårt demokrati at den frie presse må hyre inn en forsker med doktorgrad for å stå ansvarlig for journalistikken!

REFERENCES

1. Rasmussen J, Oksnes BJ, Gaarder J et al. En syk ski-nasjon. Dagbladet. <https://www.dagbladet.no/syk-skinasjon> Lest 16.6.2023.
2. Enden T. Likhhet for helseforskningsloven. Tidsskr Nor Legeforen 2023; 143. doi: 10.4045/tidsskr.23.0386. [CrossRef]
3. Lovdata. Lov om medisinsk og helsefaglig forskning (helseforskningsloven). <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2008-06-20-44> Lest 16.6.2023.

Publisert: 16. juni 2023. Tidsskr Nor Legeforen. DOI: 10.4045/tidsskr.23.0423
Mottatt 16.6.2023, godkjent 16.6.2023.
Opphavsrett: © Tidsskriftet 2026 Lastet ned fra tidsskriftet.no 24. juni 2026.